

Creating knowledge 2024

Think Before You Click: Responsibility in the Digital Information Landscape

V červnu 2024 jsem měla možnost zúčastnit se na základě podpory od Asociace knihoven vysokých škol mezinárodní konference Crating knowledge ve finských Helsinkách (<https://www.helsinki.fi/en/conferences/creating-knowledge-2024>). Letos se jednalo už o 11. ročník pořádaný severskou společností pro informační gramotnost NordINFOLIT.

Program se sestával z několika odlišných částí. První den byl věnován prohlídkám knihoven, další dva dny probíhaly konferenčně, a to skrze přednášky, workshopy, kratší přednášky ve formátu Short paper a Teachmeet a nechybělo ani neformální setkávání.

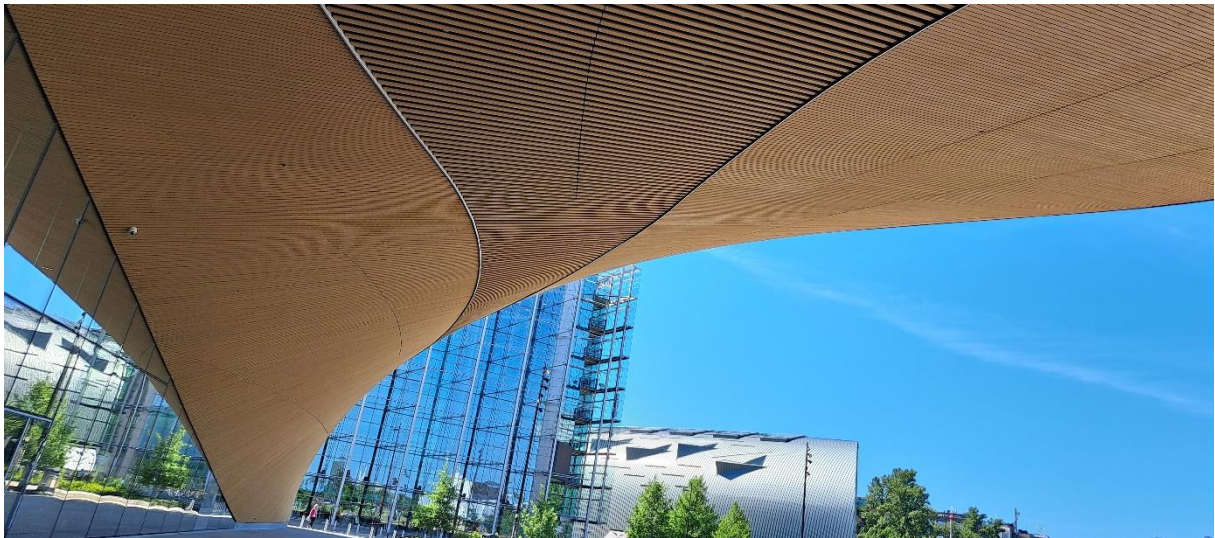
Středa 5.6.

Před zahájením oficiálního konferenčního programu měli zájemci možnost navštívit prohlídky vybraných knihoven. Pro velký zájem se mi povedla registrace pouze do dvou z nabízených knihoven.

První knihovnou, kterou jsem navštívila byla Helsinská centrální knihovna Oodi (<https://oodihelsinki.fi/en/>). Pro mě se jednalo o zhmotnění finské povahy do veřejně přístupné budovy, a to skrze otevřenost, vstřícné jednání a přizpůsobení snad všem cílovým skupinám. V knihovně je prostor i pro městské informační centrum, informační středisko Evropské unie, kino, restauraci, kavárnu, hudební zkušebny, zábavní místnosti s herními konzolemi, kreativní dílny a mnoho dalšího. Nejsou však opomenuty ani běžné knihovní služby. Budova nabízí mnoho inspirací pro práci s prostorem. Dominantním materiálem je zde sklo a dřevo, v nejvyšším patře se nachází živé stromy a neopomenutelná je zde také práce s akustikou, kdy je strop speciálně vytvořen tak, aby pohlcoval co nejvíce hluku. Což se opravdu daří, jelikož na jedné straně místnosti je prostorově velkorysý dětský koutek a na druhé straně, v čítárně periodik, jste téměř v tichu. V knihovně je zaměstnáno kolem 70 osob, přičemž se, dle slov naší průvodkyně, všichni pravidelně zapojují i do práce ve službách. Kanceláře jsou zde velmi malé, jelikož posláním knihovny je, aby nabízela co nejvíce užitečného prostoru uživatelům.

Druhou organizovaně navštívenou knihovnou byla knihovna Helsinské university, konkrétně její část v Kaisa House (<https://www.helsinki.fi/en/helsinki-university-library/welcome-library/library-locations-and-premises/main-library-kaisa-house>). Jedná se o knihovnu v centru města, jejíž fond je zaměřený na humanitní a sociální vědy. Svým vzhledem knihovna cílí na různé styly a emoce v různých svých částech, na každém patře jsou tak odlišné týmové studovny i relaxační zóny, každý má tak možnost nalézt pro sebe komfortní a bezpečné místo. Mezi zajímavosti, které mě v této knihovně velmi inspirovaly byly pokuty za nevyzvednuté knihy, ale také vzdálený kontakt s uživateli, kdy mohou skrze WhatsAppový kontakt informovat zaměstnance, pokud je něco špatně s prostory či vybavením knihovny. Všichni zaměstnanci nosí odznáček s nápisem „ASK ME“, díky tomu je všichni rychle poznají a mohou požádat o pomoc i mimo vyznačené informační pulty. Také tato knihovna poskytuje zázemí dalším pracovištím, zde jsou to studijní oddělení a centrum pro pomoc a podporu zahraničních studujících.

Středeční večer byl věnován zahájení konference v prostorách městské radnice.

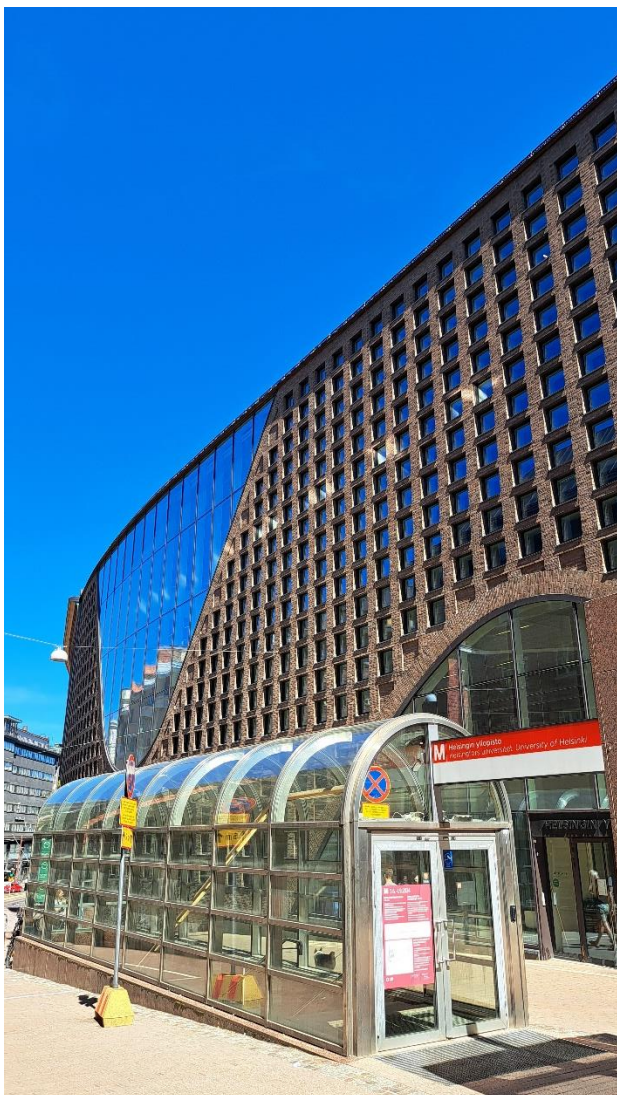
Obrázek 1: Oodi – výhled na mediální dům

Obrázek 2: Oodi – 3. podlaží – dětské oddělení a volný výběr

Obrázek 3: Oodi – robotický pomocník

Obrázek 4: Universitní knihovna – vstup od metra

Obrázek 5: Universitní knihovna – týmová studovna

Obrázek 6: Universitní knihovna – 7. podlaží – fond a studijní místa

Čtvrtek 6.6.

Ve čtvrtek ráno byla oficiálně zahájena konference v prostorách Helsinské university.

První Keynote představili *Matti Tedre a Henriikka Vartiainen – The tide, not the waves: AI education for novice learners*. Hlavní představené myšlenky se vztahovaly k tomu, že AI nevytváří, ale pouze generuje – predikuje v velkého množství dat. To lidé vytváří její obsah, a to skrze zadávané prompty. Přístup k využívání AI by měl být jako s každým novým nástrojem, tedy, že se ho musíme naučit používat a pak teprve se rozhodnout pro jeho obdiv. AI bychom tak měli využívat až po zdárném naučení se toho, jak funguje, vědět, co je to strojové učení, jak funguje práce s bigdaty. Tento výukový proces byl představen na proběhlém projektu s dětmi ze základních škol. Tento program pro tzv. *generaci AI* byl rozdělen do tří modulů. První představil jak funguje AI, žáci navíc pracovali s aplikací, kterou učili rozpoznat vybraný objekt. Druhý modul se zaměřil na data-driven design, kde aplikace pracovala s rozpoznáváním více objektů. Třetí modul se zaměřil na vliv AI a etiku. Zde měli žáci v aplikaci za úkol odhadnout, jak pracují algoritmy a co jim nejspíše bude doporučováno jako další obsah.

V rámci paralelních setkání jsem navštívila prezentace Short paper, kde byla prezentována tři pracoviště a jejich projekty. První vystoupil *Niklas Ferdinand Carlsson, Linköping University, Sweden – Crafting Knowledge: Infusing Digital Literacy Through Library Makerspaces in Higher Education*. Cílem prezentace bylo představit nám knihovnu, která byť je univerzitní, tak by měla působit i komunitně. Dále byl představen model tzv. knihovní (knihovnické) gramotnosti, která v sobě zahrnuje informační, digitální a AI gramotnosti. K učení zmiňované gramotnosti jim napomáhá speciální web pro studující, kde mohou nalézt mnohé články, podcasty či videa. Druhý příspěvek přednesly *Liza Nordfeldt a Karin Ljungklint, Chalmers University of Technology, Sweden – Meet the users' needs with an updated book a librarian-session*. Představená služba spočívá v možnosti domluvení si online či osobní schůzky s vybraným knihovníkem. Projektu se aktuálně věnuje šest učících knihovnic, a navíc se zapojují jejich kolegové z dalších neakademických pracovišť, jelikož často docházelo k překrývání agend. Třetí z bloku bylo vystoupení *Cornel Borit, Ann-Karin Storøy a Hanne Dreiem, UiT University Library, Norway – Right Info at Right Time. Providing Access to Information Literacy for Students in Decentralised Education*. Z důvodu velkých vzdáleností v oblasti severního Norska jsou tamní univerzitní knihovníci pověřeni dojíždět do městských knihoven, kde vzdělávají tamní zaměstnance, aby mohli poskytovat kvalitní informace vysokoškolským studujícím, kteří se nemohou dopravit přímo do univerzitního centra, zároveň ve vybrané časy jsou přímo univerzitní knihovníci dostupní studujícím v městských knihovnách, tam se zároveň podílí na akvizici odborné literatury, která je financována z univerzitního fondu. V rámci flexibilního vzdělávání jsou studujícím navíc nabízeny online programy napříč celou universitou.

Druhý Keynote bylo věnováno přednášce *Minna Huotilainen – Human Brains in the Digital Information Landscape - Neuroscience of Learning and Attention*. Hlavní otázkou tohoto bloku bylo „Jak neplýtvat pozorností?“, i když se totiž na něco soustředíme, tak stále vnímáme okolní zvuky, barvy, osoby kolem nás apod. Správné učení nebo jen soustředěné čtení by tak mělo být provázáno s tzv. well-learningem, který se skládá z dobře vybalancovaného behaviorálního prostředí, učení a well-beingu. Další zajímavý poznatek, který si z přednášky odnáším je správné načasování deadlinů, například pro odevzdávání úkolů. Častý přístup do konce týdne (nedělní půlnoci) je dlouhodobě vyhodnocován jako nevhodný, jelikož je pro studující velmi omezující a stresující. Mnohem lepší je, dle zmíněných průzkumů, volit konečný termín v pátek odpoledne, tak aby měli studující dostatek času pro regeneraci před další prací.

V rámci odpoledních paralelních setkání jsem opět zvolila setkání Short paper. První prezentace *Ashley Shea, Cornell University, United States – Developing New Dimensions of Digital Literacy by*

Incorporating Neuroscience Perspectives on the Social Brain pojednávala o motivačních systémech a jejich propojení s fungováním mozkových činností. Pro efektivní učení je důležité znát svou neurální digitální gramotnost, abychom byli schopni zapamatovat si za optimální odměnu. Druhé povídání měli připravené *Ida Lunde Jørgensen a Karl Weis-Fogh, The Royal Danish Library, Denmark – Challenge accepted: Rethinking information literacy education at the university library*. Zde se jednalo o představení probíhajícího průzkumu a snahu o implementaci do běžného pracovního procesu knihovníků. Jedním z výstupů tak je, že knihovníci chodí mezi studující, komunikují s nimi i o neformálních tématech, což se většinou děje v pátek odpoledne a je to příjemné ukončení týdne pro obě zapojené strany. V rámci těchto setkání si navíc knihovníci upevní komunikační dovednosti a mohou se dozvědět i žádané změny, které by studující uvítali. Třetí přednášející *Sif Sigurðardóttir, Tækniskólinn, Iceland – Cyborgs and smartpeople - The modern information environment's effect on professional knowledge acquisition* promluvila o svém výzkumu informační gramotnosti. Zajímavými poznatky o současné společnosti je využívání kolektivní paměti, která nám přeneseně slouží jako externí úložiště, kdy se na specializované dotazy můžeme snadno doptat. Dalším zajímavým bodem byl tzv. Google efekt, kdy víme, kde informace je, ale nedostává se k nám potřebný kontext.

Čtvrteční program byl zakončen společnou večeří a společenským programem, kde jsme měli možnost navázat další kontakty jak s českými kolegy, tak i z dalších zemí.

Obrázek 7: Zahájení konference

Obrázek 8: *Challenge accepted: Rethinking information literacy education at the university library*

Pátek 7.6.

Páteční program zahájil Keynote zástupce EU *Siim Kumpas – Shifting the Paradigm – Addressing Manipulative Behaviour Instead of Problematic Content*. Tento přednášející nám představil výsledky práce svého oddělení a upozornil na rizika pramenící např. z toho, že čím je větší otevřenost, tím větší je riziko nakažení informací desinformacemi. Dále se věnoval FIMI (Foreign Information Manipulation and Interference), což jsou manipulativní (ne)státní snahy uvnitř i mimo vlastní stát, nejvíce typické pro Rusko či Čínu. Pro tento účel je vytvořena i online databáze disinfo.eu, která od roku 2015 zahrnuje na 17 000 záznamů. Dále mě velmi zaujalo přirovnání informací k řece, jelikož se pohybuje z bodu A do bodu B, vyvíjí se, mění se, může být znečištěna (des-/misinformace), ovlivňuje své přímé okolí i vzdálenější území atp.

V rámci paralelních setkání jsem si vybrala Teachmeet. Jako první vystoupily *Anne Guichard-Cazenave a Alexandra Tzortzi, Université Paris 1 Panthéon Sorbonne, France – How to keep the human element in distance learning: the example of Bibliob@se*. Přednášející představily výukový program pro nové studující, kterých díky online formě zvládnou během jednoho měsíce na začátku akademického roku proškolit kolem tisíce. Kurz se skládá z otitulkovaných videí a testů, textovou podporu získají studující až po splnění zmíněných testů. Týdně jsou studujícím rozesílány připomínací a zároveň vysvětlující e-maily s obsahem a úkoly pro dané období. Celý program běží v Moodle. Po úspěšném splnění programu studující získají virtuální odznáček, který je zveřejněn v tamním informačním systému. Jako další vystoupila *Laura Parikka, University of Eastern Finland Library – Artificial Intelligence tools as a part of information retrieval course*. Přednášející opět zdůraznila, jak je důležité, aby studující znali základy vyhledávání a práce s informacemi než začnou používat pokročilé nástroje, včetně AI. Zároveň bylo zmíněno, jak je důležité využívat specializované AI nástroje, které byly vytvořeny pro specializované účely/obory, např. pro knihovnictví zmíněno Finto AI. Třetí vystoupily *Elena Collina, Paola Rescigno, University of Bologna, Italy – Make students leaders of their learning*. Byl nám představen koncept učícího knihovníka na tamní univerzitě, přičemž tam je užíváno pojmenování školitel (trainer librarian). V rámci vzdělávání studujících je pořádán organizovaný kurz na platformě Perusall, studující zde pracují v týmech, vzájemně si dávají zpětnou vazbu a společně tak budují základy informační gramotnosti. Výuka je zde deklarovaná i v angličtině. Jako poslední vystoupila *Muguet Koobasi, Knowledge Centre for Health Ghent, Ghent University and Ghent University Hospital, Belgium – Library of Search Strategy Resources (LSSR): bringing together sources of search blocks for literature searching*. Přednášející nám ukázala práci s vytvářenou databází, jak vyhledávat, pracovat s kolekce, vytvářet si vlastní seznamy atp.

V rámci obědové pauzy jsem navštívila sponzorské setkání o nástroji *Keenious* (<https://keenious.com/>). Jedná se o AI doplněk do MS Word či Google Docs, zároveň funguje i v online podobě jako klasická webová stránka. Cílem tohoto norského start upu není zkracování procesu, ale usnadnění práce při doporučování zdrojů, které čerpá z databáze univerzity, ze které je zadavatel požadavku. Velkým pozitivem je i viditelné vysvětlení, proč byl daný zdroj doporučen, např. skrze různé shody v dokumentech. Bylo nám řečeno, že nástroj netrénuje na nahraných textech uživatele.

V následné sekci Short papers jsem si vyslechla dva výstupy. První *Torstein Låg, Rannveig Grøm Sæle, Oda Bjørnsdatter, Iris Borch, UiT The Arctic University of Norway – Learning to learn: An intervention for first-year university students* nám představili rámec informačního vzdělávání KBCP, který je užíván na jejich pracovišti a zároveň se ho snaží přenést dále. Mimo vzdělávání studujících se totiž snaží vzdělávat i vyučující, a to jak skrze výuková videa, tak pravidelnou práci se zpětnou vazbu. Jako další vystoupili *Henry Langseth, Hege Folkestad, Pernille Riise Lothe, Pål Steiner, Johannes Servan, University of Bergen, Norway – Bridging the Gap: Enhancing Digital Literacy Transition from School to*

Higher Education in Norway. Přednášející představili problematiku snižování výsledků PISA testů v oblasti kritického čtení a psaní. Byť se jedná o univerzitní knihovníky, tak chápou, že problém je zakořeněn již na nižším stupni vzdělávání a proto mají za cíl spolupracovat se středními školami, protože je na nich velmi opomenuta oblast kritického myšlení, naopak jsou studijním znalosti předávány velmi povrchně, často pod heslem, že první zdroj je dobrý zdroj. Pro vzdělávání byl vytvořen speciální čtyřhodinový kurz, kde se pracuje s jedním tématem a jeho percepcí z různých zdrojů, např. se jedná o práci s tradičními médii, odbornou literaturou, sociálními sítěmi a AI.

Další odpolední blok Short papers byl věnován AI tématům. Jako první vystoupily *Ingjerd Legreid Ødemark a Elisabeth Karlsen, University Library, Oslomet - Oslo Metropolitan University, Norway – Contesting ideals: Tensions between transparency and efficiency: new technologies in systematic reviews focusing on searching*. Současná doba přináší mnoho rychlých změn, je tak nutné naučit se být efektivní při práci i učení se novým věcem. Důležitá je spolupráce s akademiky. Díky dotazníkovému šetření se přišlo na to, že práce s AI nástroji jim přijde velice neefektivní, protože jim následná kontrola a úprava výsledků zabere mnoho času. Vznikají tak speciální konzultace a workshopy na používání těchto nových nástrojů. Velmi pozitivně jsou tamní akademickou sférou hodnoceny například již zmiňovaný Keenious či Rayyan. Jako další vystoupili *Christian Headley, Keenious, Ireland, Päivi Helminen a Leena Huovinen, University of Helsinki Finland – Adopting AI in Academic Research: Insights from Keenious at the University of Helsinki*, kteří hovořili o nástroji Keenious a zkušenostech s jeho praktickým využitím na univerzitní půdě. V rámci spolupráce probíhají pravidelné lekce, webináře a byl vytvořen i libguide, přičemž všechny tyto podpůrné materiály jsou vhodné pro studující i akademiky. Díky úzké spolupráci získává tvůrce komplexní zpětnou vazbu, což napomáhá ve stálém vývoji nástroje a zkvalitňování služeb příjemcům. Následně promluvila *Maria Unger, KTH Royal Institute of Technology, Sweden – Guiding students to a balanced use of AI-tools in information searching*, která představila problematiku informační gramotnosti a využívání AI z pohledu školy s technickým zaměřením. Tato instituce nedisponuje velkou základnou akademiků, cílem knihovníků je tak předat naučit studující učit se, aby byli připraveni na stálý vývoj. Dalším zajímavým přirovnáním bylo, že studující jsou v dnešní době, při používání AI nástrojů, více editory než autory, o to více zodpovědně se však musí stavět ke své práci.

Poslední blok Short papers zahájila *Lisa Kruesi, Monash University, Australia – Leaving a lasting legacy: Information preservation role in information literacy programs*. Byl nám představen projekt pro podporu informační gramotnosti v Bangladéši, který ovšem neměl kvůli technickým nárokům dlouhé trvání. Zapojené ženy však v projektových úkolech pokračovaly v papírové podobě, které mají pro ně dlouhodobější splnitelnost, zároveň jim umožňují větší samostatnost. Projekt dále potvrdil jak je důležité udržovat sítě knihoven v chudých oblastech Asie a Afriky, tak aby byl umožněn přístup k technologiím, informacím a zároveň docházelo ke komunitním aktivitám. Další vystoupila *Lovisa Liljegren, Karolinska Institutet University library – Translating the ACRL framework for information literacy into a Swedish context: experiences from Karolinska Institute*. Nejprve nám bylo představeno, že se sami knihovníci museli naučit, co je to ACRL rámec a jak ho správně používat. Následně se začal aktivně využívat a na jeho základě dvojice knihovníků – učitelů tvoří výuková setkání i obsah webu. Díky využití rámce se daří propojovat schopnosti a učit více témat provázaně. Jako poslední vystoupila *Edina Pózer, University of Oslo, Norway – How to navigate the scientific publishing landscape: Journal selection and open access publishing*. Byl nám představen workshop pro začínající vědce, kteří se chystají poprvé publikovat. V rámci workshopu se snaží být knihovníci spíše obecní, tak aby byly výsledky nabytých znalostí uplatnitelné i na jiných pracovištích. Značná pozornost je věnována diskuzi o APC poplatcích, univerzitním dohodám, predátorům atd.

Program byl zakončen společným poděkováním pořadatelům a účastníkům.

Obrázek 9: Shifting the Paradigm - Addressing Manipulative Behaviour Instead of Problematic Content

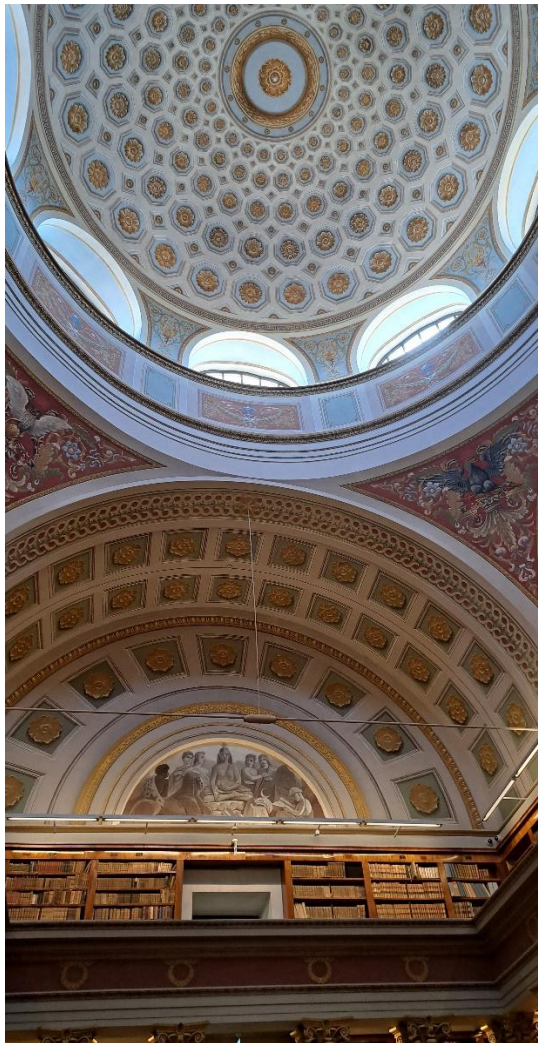

Obrázek 10: How to keep the human element in distance learning: the example of Bibliob@se

Obrázek 11: Translating the ACRL framework for information literacy into a Swedish context: experiences from Karolinska Institute

Před odjezdem jsem stihla ještě navštívit Národní knihovnu (<https://www.kansalliskirjasto.fi/en>). Jedná se o nejstarší knihovnu ve Finsku, která se nachází v krásné historické budově v centru města. Administrativně spadá do správy Helsinské university. Budova je přístupná jak pro turisty, tak má i části prostor vyhrazené pro bádání. Součástí knihovny jsou také prostory pro pořádání kulturních akcí, kavárna a výstavní sál, v době návštěvy zde probíhala výstava Nejkrásnější knihy roku 2023.

Obrázek 12: Národní knihovna – Kupolová hala

Obrázek 13: Národní knihovna – 2. podlaží Rotundy

Celý zahraniční výjezd bych ráda zhodnotila velmi pozitivně. Jsem vděčná, že jsem se mohla zúčastnit takto velké mezinárodní konference. Díky velkému množství různorodých přednášek si odvážím mnoho nových znalostí jak o oblasti AI, tak i o práci se studujícími a akademiky. Zároveň jsem velmi ráda, že jsem se mohla potkat s kolegy jak ze zahraničí, tak i z Čech. Společně jsme mohli porovnávat stav knihovnictví v našich institucích. Odnáším si tak inspiraci, ale zároveň věřím, že jsem pozitivně informovala i o svém domovském prostředí. Víím, že ne vše je aplikovatelné do českého prostředí, ale věřím, že alespoň drobné inovace mohou přenést i do naší knihovny.